نووسین کائینێکی کۆمەڵایەتییە.. بەختیار محەمەد

نووسین کارێکە بۆ بەدیهێنانی خودیشە (خودی نووسەر)، هەر تەنها بۆ چێژ و مەعریفەی ئەوی دیکەی خوێنەر (وەرگر) نییە. ئەم کاری خۆبەدیهێنانە میکانیزمێکی کۆمەڵایەتیشە لە نێوان دەق (نووسەر) و ئەوی دیکەی خوێنەردا. واتە نووسەر لەڕێی ئەم میکانیزمەوە پێوەندییەکی کۆمەڵایەتی مەعریفی – ڕۆشنبیریی لە نێوان خۆی (دەق) و خوێنەردا دادەمەزرێنێ. لێرەوە هەموو دەقێك (چ ئەدەبی بێ، چ سیاسی بێ، چ فەلسەفی بێ، چ هونەری بێ…) خەسڵەتێکی کۆمەڵایەتی هەیە. هیچ نووسەرێك نییە تەنها بۆ خۆی بنووسێ، ئەگەر وایە با بڵاوی نەکاتەوە؛ هەر کە دەق بڵاو کرایەوە، ئەوا دەبێتە خاوەنی خەسڵەتێکی کۆمەڵایەتی.

دەق، ئەگەر خەسڵەتێکی (مەبەستێکی) کۆمەڵایەتی نەبێ، ناخوێنرێتەوە. لێرەوە دەق ناوەندێکی کۆمەڵایەتییە لە نێوان نووسەر و خوێنەردا. هەر بۆیەشە منی خوێنەر، نووسەر دەناسم. واتە خوێنەر لەڕێی پێوەندی کۆمەڵایەتی دەقەوە نووسەر دەناسێ. واتە ئێمە لەڕێی دەقەوە پێوەندی کۆمەڵایەتی لەگەڵ نووسەر دادەمەزرێنین. لەمەوە هەموو خوێنەرێك هاوڕێ و دۆستی نووسەرە.(1) ئەوەی سیفەتی کۆمەڵایەتیش بە دەق دەبەخشێ، هەڵبەت کردەی خوێندنەوەیە. لێرەوە خوێنەر لەڕێی پرۆسەی خوێندنەوەوە، هەم پێوەندی کۆمەڵایەتی لەگەڵ نووسەر دەبەستێ، هەم لەگەڵ دەقیش. دیارە هەموو پێوەندییەکیش لە دەرەوەی خود، پێوەندییەکی کۆمەڵایەتییە. لێرەشەوە پێوەندی لەگەڵ (دەق = نووسەر)دا پێوەندییەکی کۆمەڵایەتییە. ئەدی ئێمە نزیکترین و بەهێزترین پێوەندی کۆمەڵایەتیمان لەگەڵ کتێبەکانمان و لەگەڵ کتێبخانەکانمان نییە؟ ئەدی هەر وەك دۆست و هاوڕێیەکی گیانی بە گیانیش ڕەفتار و هەڵسوکەوتیان لەگەڵدا ناکەین؟ تەنانەت ئەوەندەش خۆشمان دەوێن، کە وەك بەشێك لە بوونی خۆمان سەیریان دەکەین. ئا هەر ئەمەشە، کە لووتکەی پێوەندی کۆمەڵایەتی نێوان خود و ئەوی دیکە دیار دەکا و بەرجەستە دەکات؛ ئەو پێوەندییەی، کە لە نێوان خود و کەسێکی دیکە، یانیش لە نێوان خود و شتێکی دەرەوەی خود سەر هەڵ دەدا و پەیدا دەبێ. لێرەوە دەق پێوەندییە خودییەکەی دەگۆڕێ بۆ پێوەندییەکی کۆمەڵایەتی بابەتکیی (مەوزوعی).

لەمەوە، هەموو دەقێکی زیندوو، کارەکتەرێکی کۆمەڵایەتی زیندوو و

چالاکیشە: باشترین و زۆرترین پێوەندی کۆمەڵایەتی لەگەڵ ئەوی دیکەی خوێنەردا دروست دەکا و دادەمەزرێنێ. هەڵبەت پردی دامەزراندنی ئەم پێوەندییەش، پرۆسەی خوێندنەوەیە. ڕاستییەکەی خوێندنەوە ئەو جیهانەیە، کە دوو کارەکتەر دەخوڵقێنێ و بە یەکتریان دەناسێنێ؛ ئەوانیش نووسەر و خوێنەرن. لێرەوە هیچ دەقێك نییە، کە کارەکتەرێکی چالاکی کۆمەڵایەتیش نەبێ؛ ئەم چالاکبوونەش پرۆسەی خوێندنەوە پێی دەبەخشێ.

دەق پێوەندییەکی کۆمەڵایەتی مێژوویی نەمریش لەگەڵ خوێنەر دادەمەزرێنێ. واتە لە ناو هەموو سەردەمەکاندا کارەکتەرێکی مێژوویی زیندوو و چالاکیشە. ئەمە خەسڵەتی هەموو دەقە داهێنراوە زیندووە نەمرەکانە. بەنموونە: ئێمە سەدان و هەزاران ساڵە، سەدە لە دوای سەدە و نەوە لە دوای نەوە، داستانی گەلگامێش و ئەلیادە و ئۆدیسە و شیرین و فەرهاد و قورئان وتەورات وئینجیل… دەخوێنینەوە و پێوەندی کۆمەڵایەتی گەرمیان لەگەڵ دەبەستین و دادەمەزرێنین.

هەڵبەت دەق هەرچەند زمانیشی پاراو و ڕەوان بێ، هێندەش باشتر دەتوانێ پێوەندی کۆمەڵایەتی سەرکەوتوو لەگەڵ خوێنەری هەموو سەردەمە جیاوازەکاندا دامەزرێنێ. دیارە پێوەندی کۆمەڵایەتی دەقیش لەگەڵ کارەکتەری خوێنەرە، لەگەڵ هیچ کەسێکی دیکە نییە. ئێ خۆ هەموومان دەزانین، کە پێوەندی کۆمەڵایەتی نێوان خوا و مرۆڤیش هەر لەڕێی خوێندنەوەی (یا گوێگرتنی) دەقەوەیە: ئینجیل، تەورات، قورئان، ئاڤێستا… تاد. لێرەوە پێوەندی نێوان نووسەر (پەروەردگار) و خوێنەر (پەرستگار)، لەڕێی دەقی پیرۆزەوە، پێوەندییەکی کۆمەڵایەتی پیرۆزیشە؛ کەواتە هیچ دەقێك نییە لە دەرەوەی پێوەندی کۆمەڵایەتی بێ، مادەم دەخوێندرێتەوە ؛(2) مادەم دەشخوێندرێتەوە، کەواتە دەق خەسڵەتی کۆمەڵایەتی هەیە. ئەم خەسڵەتەش – وەك گوتمان – پرۆسەی خوێندنەوە دروستی دەکا و بەرهەمی دەهێنێ؛ کەواتە هاوکێشەی پێوەندی نێوان: نووسەر – دەق – خوێنەر، سەد لە سەد خەسڵەتی کۆمەڵایەتی بە دەق دەبەخشێ. لەم ڕوانگەیەوە دەمەوێ بڵێم: من پتر لە دوو هەزار ساڵە هاوڕێی ئەلیادە و ئۆدیسە و ئینجیل و تەورات و ئاڤێستام؛ پتر لە هەزار ساڵیشە هاوڕێی قورئانم (هەموو نووسەرەکانیشیان دەناسم). چەند سەد ساڵێکیشە هاوڕێی خانی و شکسپیرم (دەزانم کە ئەوانیش کێن)… تاد.

لێرەوە بەدەردەکەوێ، کە نووسین لە هەر ژانر و لە هەر بوارێکدا بێ، خەسڵەتی کۆمەڵایەتی هەیە. واتە دەق هەم ناوەندێکی کۆمەڵایەتییە بۆ بەستنی پێوەندی کۆمەڵایەتی نێوان نووسەر و خوێنەر، هەم خۆیشی کارەکتەرێکی کۆمەڵایەتییە، کە زۆرترین پێوەندی لەگەڵ خوێنەری هەمەجۆردا دەبەستێ و دادەمەزرێنێ؛ کەواتە هەموو

دەقێك، دەقێكی كۆمەڵایەتیشە. ئەم خەسڵەتەش، وەك گوتمان، كاری خوێندنەوە پێی دەبەخشێ. واتە دەقێك هەرچەند بخوێندرێتەوە، هێندەش دەقێكی كۆمەڵایەتییە و زۆرترین پێوەندی كۆمەڵایەتی (مەعریفی – ئەدەبی – ڕۆشنبیریی) هەیە.

ئاشكرایە دەقە پیرۆزەكان زۆرترین پێوەندی كۆمەڵایەتییان لەگەڵ خوێنەردا هەیە (خوێنەری ئیماندار). ئەوان كە خاوەنەكانیان خوایە، پێوەندییەكی دۆستایەتی ڕاستەخۆ لە نێوان هەردوولایاندا هەیە. واتە هەم خوا هەموو خوێنەرەكانی خۆی دەناسێ، هەم خوێنەرەكانیشی ئەو دەناسن. ئەمە پێوەندی بەوە هەیە، كە دەقی پیرۆز ڕەهەندێكی میتافیزیكیی هەیە. واتە دەقێكی گەردوونییە، بۆ هەموو مرۆڤێكە بە خوێندەوار و نەخوێندەوارییەوە. ئەم دەقانە پەرستگایان هەیە، وەك دەقی ئاسایی نین؛ بۆیە زۆرترین خوێنەر و گوێگریان هەیە. ئەم دەقانە دوو جۆر پێوەندی لەگەڵ خوێنەر دەبەستن: پێوەندییەكی كۆمەڵایەتی واقیعی و پێوەندییەكی میتافیزیكی ڕۆحانیش. دەبێ بزانین، پێوەندی خوا لەگەڵ خوێنەرەكانی، وەكو هەر هەموو نووسەرانی دیكەی ئاسایی، ڕاستەوخۆ نییە، بەڵكو لەڕێی دەقەكانیەتی. واتە دەق ناوەندی پێوەندی كۆمەڵایەتی (ڕۆحانی و میتافیزیكی) نێوان خوا و هەموو خوێنەرەكانیەتی (یاخود گوێگرەكانیەتی). ئێستا تێدەگەین، كە دەق پردی پەڕینەوەی خودە (خودی نووسەر و دانەرە) بۆ لای خودی ئەوی دیكە (خودی ئەوی دیكەی خوێنەر و گوێگر). واتە دەق دوو جۆرە خود بە یەكتر دەناسێنێ: خودی نووسەر و خودی خوێنەر. دەشێ بڵێین: دەق وەك ((پلكە پێناوی)) ناو حەیرانی عەشقی كوردییە، كە ئاشقە و ماشقە، نووسەر و خوێنەر بە یەكتر دەناسێنێ و دەبێتە پردی پەڕینەوەی نێوان هەردوو خود: خودێك گوتاری پێیە و قسە دەكا، خودێكیش ئەم گوتارە وەردەگرێ و گوێ دەگرێ و دەخوێنێتەوە. هەردوو خودەكەش لەڕێی عەشقێكەوە یەكتر دەناسن: عەشقی نووسین و عەشقی خوێندنەوە. لێرە دەق وەك ((پلكە پێناو)) ئەو دوو عاشقە بە یەكتر دەگەیەنێ: عاشقی نووسەر و عاشقی خوێنەر. ئایا هیچ ئیماندارێك هەیە، كە عەشقی خوا و عاشقی دەقەكانی نەبێ؟ ئەی چەند خوێنەر هەیە، كەم عاشقی فڵانە نووسەر و فڵانە دەقە؟ هەروەها نووسەریش، ئەگەر عاشقی خوێنەر نەبێ، نانووسێ. لەمەوە وەك بڵێی دەق جێژوانێكە بۆ ژوانی نێوان نووسەر (خوا) و خوێنەر: نووسەر لەڕێی دەقەكانییەوە (واتە دەق دەبێتە ڕەمز و نوێنەری ئامادەبوونی ئەو) دەچێتە لای خوێنەر و هەردوولا لە جێژوانی دەقدا یەكتر دەناسن و پرۆسەی خوێندنەوەش دەبێتە تاكە بەردی بناغەی پتەوی پێوەندی نێوان هەردوولایان. بەم شێوەیە دەق (نووسین) كائینێكی زمانەوانیی كۆمەڵایەتییە لە نێوان نووسەر و

خوێنەردا.

پەراوێزەکان:

1- ڕاستە نووسەر ڕاستەخۆ زۆربەی خوێنەرەکانی ناناسێ، بەڵام دەقەکەی – کە پاژێکە لە خۆی – ڕاستەوخۆ دەیانناسێ. هەڵبەت ئەمە دەقە پیرۆزەکان ناگرێتەوە، کە خودا خاوەنیانە و هەموو خوێنەرەکانیان دەناسێ.

2- واتە خوێندنەوەش هەرچەند پرۆسەیەکی خودییە، هێندەش پرۆسەیەکی کۆمەڵایەتییە.

3- پلکە پێناو = پێناو: واتە نێوەندگیری (وسیط) ی نێوان دوو ئەڤیندار.

بەختیار محەمەد